

АГРОЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗВЕРШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

О.І. Ковалів

*Інститут агроєкології і природокористування НААН (м. Київ, Україна)
e-mail: okovaliv@ukr.net; ORCID: 0000-0003-4908-7963*

Встановлено, що всі природні об'єкти (ресурси), які задекларовані абсолютною власністю Українського народу (всіх громадян) — основним національним багатством та головним непозиченим капіталом нації, в тому числі ґрунти та інші животворні природні ресурси агросфери України, які потребують раціонального використання, вимагають професійного опису, характеристик і класифікації (загальнонаціонального обліку) в процесі інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні. Акцентовано увагу на центральній дійовій особі забезпечення раціонального природокористування як незамінній ланці конституційно вмотивованих вимог із позиції загальнонаціональних інтересів і кожного громадянина зокрема, якою визнається «громадянин—господар». Доведено, що через безпідставну відсутність упродовж чверть століття конституційно декларованого спеціального Закону України «Про право користування природними об'єктами права власності Українського народу», в якому мають посідати норми як агроєкологічні чинники, — порушуються права власника (всіх громадян України) і відбувається самочинне та безкарне використання головного капіталу нації. Як наслідок, не нормуються права, обов'язки і міра відповідальності користувачів природних об'єктів, а також повноцінні вимоги щодо їхнього раціонального використання й охорони — на платній основі за встановленими регламентами. Особливо це стосується родючих ґрунтів та інших природних ресурсів агросфери. Встановлено, що dokonаним фактом є сформульована нами когнітивна земельна наука і практика, в конкретних умовах української дійсності, яка становить основу нашого науково практичного обґрунтування інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми — через «когнітивну земельну економіку» в частині агроєкологічних аспектів.

Ключові слова: агроєкологічні аспекти, ґрунти, земельні відносини, власність, інтереси, конституційні норми, когнітивна земельна економіка, природокористування.

Вітчизняна й іноземна агроєкологічна наука і освіта приділяють багато уваги різноманітним аспектам вивчення та поширення знань щодо бажаної поведінки агровиробників у досягненні раціонального використання родючих земель, із метою максимального одержання рослинницької і тваринницької продукції при одночасному збереженні ґрунтів, вод й атмосферного повітря, а також захисту середовища існування людини від забруднення.

Агроєкологічні аспекти (власності і точки зору...) віддзеркалюють результати науково обґрунтованого вивчення й конструювання поведінки людини в земельному просторі розмаїття агроєкосистем із

позиції законів живої і неживої природи та суспільства, а також сформульовані цілі, шляхи й механізми їх реалізації, досягаючи комфортної життєдіяльності в чистоті довкілля — кожного громадянина і суспільства взагалі...

Однак, існуючий стан практичної сільськогосподарської діяльності в просторі всіх типів агроландшафтів, агробіоценозів і агроєкосистем, в умовах наявного інституціонального забезпечення, свідчить про протилежне. Як наслідок, повсюдно відбувається за участю олігархічних кланів самочинна й системно-монополярна експлуатація об'єктів і систем живої та неживої природи — як, начебто, власних, завдаючи великої шкоди природній родючості ґрун-

тів та іншим природним властивостям агроландшафтів.

Майже всі дослідники, без винятку, також констатують значне погіршення якісних та кількісних показників природного стану всіх земель та їх продуктивної здатності (за винятком окремих господарств на незначній площі), вказуючи на видимі різноманітні господарсько-організаційні недосконалості, порушення правил і вимог з охорони й відтворення природної родючості ґрунтів, безконтрольність та на інші обґрунтовані причини. Яскравим віддзеркаленням останніх досліджень і публікацій у цій царині є праці провідних вчених із ґрунтознавства та агрохімії України — наукової установи Національний науковий центр «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського», а саме: Балюка С.А., Носка Б.С., Медведєва В.В., Воротинцева Л.І., Шимель В.В. [1; 2].

На наше переконання, такі наслідки існують через бездіяльність і незрозумілу пасивність до повноцінної реалізації вимог чинних конституційних і законодавчих норм стосовно раціонального використання й охорони ґрунтів та інших природних компонентів агросфери (земель сільськогосподарського призначення), що є природними об'єктами права власності Українського народу — основним національним багатством. Такий стан сприяє всездозволеності та безвідповідальності користувачів ресурсами і власників земельних ділянок, у межах яких здійснюється таке «природокористування».

У процесі виконання пошукової роботи (2020 р.), нами з'ясовано, що головною неврегульованою в Україні передумовою погіршення якісного стану природних об'єктів, особливо — в агросфері, є: «Нехтування керівними особами (органами) державної влади (разом із науковими та педагогічними «авторитетами» і численними так званими «експертами-радниками») службових вимог якісного виконання своїх обов'язків як конституційно вмотивованих функцій. Така бездіяльність (саботаж) спричинила значні матеріально-фінансові втрати Українському народу (всім громадя-

нам України) через своєчасне: не здійснення обліку на професійній основі та взяття на повноцінний баланс власника (громадян України) всіх природних об'єктів (ресурсів); не розроблення і неприйняття спеціального Закону України «Про право користування природними об'єктами права власності Українського народу», а також не створення і незабезпечення повноцінної функціонуючого Національного кадастру природних об'єктів, в тому числі Державного кадастру ґрунтів в агроландшафтах України (Державний кадастр агросфери України), моніторингу і контролю» [3].

Нами доведено, що особливими передумовами цілісного й комплексного інституціонального розвитку правової, економічно сильної й екологічно стабільної держави, є: невідкладне введення, здійснюваних дотепер, земельних трансформацій — в чинне конституційне поле України, а також звершення, на основі нових знань конституційного прагматизму, справжньої земельної реформи в Україні як Нової парадигми, виправляючи допущені помилки [4].

Тому, метою цього дослідження є предметне розкриття стану і сутності чинних конституційних земельних норм як першочергових вимог та передумов до інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми, акцентуючи увагу на агроекологічних аспектах такого звершення — через «когнітивну земельну економіку».

Враховуючи наслідки, здійснюваної так званої «земельної реформи» в Україні, стан зовнішньої агресії і внутрішньої нестабільності, а також чинники до прискореного запровадження, на цій основі (з першого липня 2021 року) — «прозорого» ринку земель сільськогосподарського призначення, тепер як ніколи раніше, «тут і зараз...» вимагається звершення кардинальних адекватних дій, спрямованих на розвиток і реальне економіко-правове укріплення української державності, шляхом невідкладної інституалізації чинних земельних норм Конституції України як норм прямої дії [5].

На жаль, пройдений шлях трансформування земельних відносин і природокористування було звужено до формування спотворених аграрно-бізнесових інтересів окремих суб'єктів, чим поглиблено прірву не лише між основами законів природи і суспільства, але й вимогами Конституції України.

Водночас, безпідставне звуження конституційної норми «земля» до значення «ринкового агресурсу» (на перший погляд виглядає деталлю), а фактично реально позбавило всіх громадян України, а не лише «селян», прав абсолютної власності «на землю та її природні ресурси» як на природні об'єкти всіх категорій землі, в тому числі на «родючі ґрунти»...

У підтвердження висновку щодо «звуження» свідчать також аргументи в таких виразах, зокрема: «земля — під будинком», «земля — під лісом», «земля — на цвинтарі», «земля — в полі», «в землі — надра», «повітряний простір — землі» та інші, що стають надважливими нормами всіх земельних відносин.

На основі припущень і тверджень про те, що аграрний сектор економіки, як й інші, не можуть розвиватися автономно — без комплексної політики та функціональної діяльності інститутів держави, нами було сформульовано алгоритм виникнення гіпотези щодо звернення земельної реформи в Україні як Нової парадигми конституційного прагматизму (рис. 1) [6].

Рис. 1. Логічна схема алгоритму виникнення гіпотези стосовно звернення земельної реформи в Україні

За таких умов виникла потреба науково-теоретичного та методологічного осмислення нових підходів до формування способів реалізації практичних кроків «звершення» земельної реформи, а не просто «завершення» того, чого фактично не було і що надумано нав'язується суспільству, — в усьому просторі природних ресурсів як природних об'єктів права власності Українського народу. Підходів не фрагментарних, а на такій глибокій світоглядній основі, котра б максимально базувалась та використала б дії відомих уже законів живої і неживої природи та суспільства, шляхом нежовісного виправлення помилок, допущених упродовж останнього чверть століття.

Адже з моменту дії унікальних конституційних земельних норм (28 червня 1996 р.) та понад тридцять років — з часу прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.), продовжується «українська» гібридна колотеча із землею та її природними ресурсами. Те, що де-юре є абсолютною власністю Українського народу (всіх громадян), у тому числі й «селян», і незамінним — основним національним багатством та непозиченим природним капіталом нації, то це де-факто шляхом так званої «законної ринкової комерціалізації» — стало незаконним джерелом збагачення олігархату й незначного кола наближених до чергової влади «громадян України»...

Таким чином, заволодіваючи родючими ґрунтами, за безправної й часто неусвідомленої участі знедолених і зневірених колгоспно-радгоспних «пайовиків», зловмисно спантеличувалась свідомість громадян України і відверталась увага суспільства (Українського народу як справжнього власника) також від фактичної експлуатації всіх інших категорій землі (житлового, промислового та громадського будівництва, лісівництва, транспорту, зв'язку, енергетики, гірничо-видобувної промисловості, оборони, водно-господарської, природно-заповідної, природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної історико-культурної та іншої діяльності). На жаль, у такому просторі невігластва відбувалось бутафорне накладан-

ня «мораторію» на офіційне відчуження прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення (замість прийняття рішень) — тепер організуються сумнівні «референдуми» тощо...

Водночас нав'язують людям ілюзорну думку про те, що здійснювані владою кроки стосовно запровадження «ринку земель сільськогосподарського призначення» є чудовою і, начебто, новою «земельною реформою», а прийняті зміни до «латаного й перелатаного» Земельного кодексу України та інших Законів України — прирівнюються до «Земельної конституції». На превеликий жаль, на такі «трюки» повелася переважна більшість, не лише політиканів і так званих «земельних експертів», але й багато відомих вчених та педагогів, особливо правників...

Також, очевидно, що в гібридно заполітизованому середовищі відсутні дотепер повноцінні рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення чинних земельних норм Конституції України, — потрібно керуватися здоровим глуздом. Недопустимо «лікувати хронічну земельну хворобу» лише «лозунгами», «гібридним супротивом», «новими політичними гаслами» чи «віддзеркаленням» брехні або перекрученням самої суті...

Отже, глибоко професійні конституційні земельні норми як норми прямої дії, що несуть комплексну сутність юридичних, економічних, екологічних, соціальних та інших засадничих аспектів прав і обов'язків, а також поведінка кожного учасника, **потребують** правдивих когнітивних знань і осмислення їхнього проявлення як емерджентної еволюції в усіх сферах життєдіяльності, не лише з позицій загальнонаціональних інтересів та потреб кожного громадянина України зокрема, але й законів живої і неживої природи та суспільства [7].

Щоб учасники реформ зрозуміли, особливо законотворці і їхні радники, що ж насправді декларують чинні земельні норми, нами проведено відповідний пошук і розкрито науково-практичну поблокову їх сутність, що могло б також лягти в основу

відповідних рішень Конституційного Суду України, зокрема.

По-перше, норма ч. 1 ст. 13 Конституції України: «Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси (скорочено «земля та її природні ресурси»), які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» стосується всіх категорій землі як природних ресурсів (надр, ґрунтів, лісів, вод тощо), що є природними **об'єктами публічного права власності** (всіх громадян України), у т. ч. «ґрунтів» (земель сільськогосподарського призначення). Природні об'єкти **не є об'єктами цивільних прав і не є «товаром ринку»**, а тому не можуть підлягати так званій «ринковій комерціалізації», купуватися чи продаватися, а бути — лише предметом **«користування»** на платній основі за встановленими регламентами...

Ця унікальна формула стала також цementsувальною основою до становлення України суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою, що поширюється на всю її територію як унітарної держави.

З моменту прийняття Конституції України, вимагалось провести: делімітацію і демаркацію кордону; поіменну реєстрацію всіх громадян України — як засновників держави і як співвласників землі та її природних ресурсів (природних об'єктів — основного національного багатства); проведення обліку і взяття на повноцінний баланс власника (громадян України) всіх природних об'єктів (ресурсів), забезпечуючи повноцінно функціонуючого Національного кадастру природних об'єктів, в тому числі Державного кадастру ґрунтів в агроландшафтах України (Державний кадастр агросфери України), моніторинг і контролю...

Для цього мала бути створена відповідна позавідомча Національна земельна установа на кшталт Національного банку України. На превеликий жаль, цього всього не зроблено дотепер... Основні функції, якої Геоінформаційна система.

По-друге, норма ч. 2 ст. 14 Конституції України: «Право власності на землю (земельні ділянки (межі)) набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону».

Ця логічна норма (ч. 2 ст. 14 КУ) можливого **«набуття і реалізації»** прав власності на земельні ділянки (землю) приватної, державної і комунальної (колективної) власності як на **об'єкти цивільних прав** — є базовою й унікальною формулою адресного відмежування об'єктів цивільних прав власності від природних об'єктів публічного права власності — для здійснення законного «користування» природними об'єктами чужого права власності, що знаходяться — в межах конкретних ділянок. Ця можливість як умова, водночас **вимагає** від власника земельної ділянки **цілковитої відповідальності** за стан і збереження наявних природних об'єктів, і також є головною передумовою для можливого **«набуття і реалізації»** прав власності на земельні ділянки (приватна, державна, комунальна) — як ключові мотивації. Адже, норма ч. 3 ст. 13 Конституції України декларує: «Власність (Українського народу) зобов'язує (власників ділянок і користувачів природних об'єктів). Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству», оскільки, всім нам — громадянам (Українському народу) не потрібно набувати право власності на землю та її природні ресурси як на природні об'єкти. Таке право (володіння, користування і розпорядження) — вже набуто конституційно (одночасно — із проголошенням незалежності держави, схваленої на всеукраїнському референдумі 1991 р., та — з моменту (1996 р.) прийняття Конституції України).

По-третє, у цьому зв'язку, норма ч. 2 ст. 13 Конституції України декларує: «Кожний громадянин має право (**лише**) користуватися (**господарювати**) природними об'єктами права власності народу відповідно до закону» — у визначених межах земельних ділянок (землі), які набуваються в законному порядку (ч. 2, ст. 14 КУ).

На превеликий жаль, через шулерську діяльність чиновників, упродовж чверть століття, особливо, прорадянських наукових і педагогічних «авторитетів», а відтак їхніх учнів — можновладців, таке право Українського народу — поки що не реалізовано... Як наслідок, органи державної влади не спромоглися дотепер **розробити і схвалити** конституційно вмотивований Закон України «**Про право користування природними об'єктами права власності народу**»... Натомість, стараються вивести природні об'єкти із конституційного правового поля «власності» і самочинно розділити (на зразок Росії) деклароване абсолютне право власності суверена (народу) на три різні форми цивільних прав власності: «приватну», «державну» і «комунальну (колективну)» [8].

Насправді, як на наше переконання, все це має ознаки прямого злочину на найвищих щаблях влади, оскільки право законодавчої ініціативи належить Президентові України, народним депутатам, а також Кабінетові Міністрів України (ст. 93 КУ) — з одного боку, а, з іншого, — практично повна бездіяльність на основі не усвідомлення своїх конституційних прав — переважної частини громадян України.

По-четверте, надважливо, що норми Основного Закону України як норми прямої дії, розкривають цілі й шляхи справжньої земельної реформи — через інститут «набуття і реалізації» громадянами (їхніми об'єднаннями) як рівноправними суб'єктами господарювання — права власності на земельні ділянки (межі), що уособлюють господарські об'єкти. В таких межах здійснюється раціональне природокористування (господарювання). Саме ч. 4, ст. 13 Конституції України декларує цей механізм: «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання (*користування — природними об'єктами в межах власної ділянки*), соціально спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом». Про цей **танDEM «власності і господарювання»**, який стосується всіх напрямів діяльності (рільництва, садівництва, житлового, про-

мислового та громадського будівництва, лісівництва, транспорту, зв'язку, енергетики, гірничо-видобувної промисловості, оборони, водно-господарської, природно-заповідної, природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної історико-культурної та іншої) також — «ні пари з вуст»...

По-п'яте, встановлюючи зобов'язальне право повної юридичної, матеріальної та моральної відповідальності власників земельних ділянок як суб'єктів цивільних прав, Конституція України (остання частина ст. 41) однозначно декларує: «**Використання власності не може** завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, **погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі**».

Очевидно, що здійснювана так звана «земельно-аграрна реформа» в Україні **не узгоджується** із цими конституційно вмотивованими чинними земельними норми і, на жаль, **не введена** до цього часу в чинне конституційне поле. Наслідки не імплементації таких норм стають все відчутнішими, особливо в сільській місцевості, та негативно впливають на функціонування природних агроландшафтів, на стан родючості ґрунтів, на навколишнє природне середовище, що є агроекологічними аспектами в розв'язанні наявних проблем...

Тому, нами обгрунтована потреба безапеляційного вимагання «тут і зараз...» від гаранта Конституції України і Верховної Ради України введення в конституційне поле України, здійснення колгоспно-радгоспних земельних трансформацій, забезпечуючи одночасне й негайне звершення комплексної конституційно вмотивованої земельної (земельно-ресурсної) реформи в Україні як Нової парадигми — конституційного прагматизму, в тому числі стосовно земель сільськогосподарського призначення.

Адже, в умовах глобалізації, гібридної агресії, внутрішньої корупції та політичної нестабільності Україна як ніколи раніше, потребує специфічного господарського підходу до природокористування на користь своїх громадян насамперед із використання відтворюваних природних ресурсів, що

становлять сукупність об'єктів і систем живої природи, які охоплюють понад 85% території держави. До них належать: ґрунти, тваринний світ, мікробіота, сонячна, вітрова та інша енергія, атмосфера, гідросфера, наземна рослинність та інші природні ресурси. Такі відновлювані ресурси постійно генерують не позичений природний капітал нації.

Агроекологічна когнітивна земельна наука і практика, в конкретних умовах української дійсності, становить основу нашого науково-практичного обґрунтування інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми – через «когнітивну земельну економіку» в частині реформування земельних відносин і природокористування в сільському господарстві та іншими напрямками життєдіяльності, пов'язаної з об'єктами і системами живої та неживої природи.

Головне, що центральною дійовою особою (незамінною ланкою) як конституційно вмотивованою вимогою з позицій загальнонаціональних інтересів і кожного громадянина зокрема, визнається лише **громадянин-господар**, який може законно набувати і реалізувати право власності на конкретні межі (земельну ділянку) як об'єкти цивільних прав для здійснення повноправної раціональної господарської діяльності (природокористування), особливо в агросфері. В інтересах такого суб'єкта, Конституція України (ч. 4, ст. 13) зобов'язує державу (органи державної влади) забезпечувати захист права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки.

Світовий досвід підказує також, що лише людина-громадянин як співвласник держави і природних об'єктів (основного національного багатства), яка

водночас стає власником земельної ділянки як господарської одиниці, дбайливим господарем, що законно користується природними об'єктами, власником засобів виробництва і виробленої продукції та активним членом місцевої громади, здатна найбільш бережно і раціонально використовувати живі природні ресурси (об'єкти) без посередників і всіляких зайд (у здоровому партнерстві, кооперації та інноваціях), одержуючи кінцевий конкурентоспроможний продукт із високою доданою вартістю (рис. 2) [9].

У процесі такої збалансованої господарської діяльності виникає найбільший ефект капіталізації всіх її чинників, зокрема на користь нації.

Саме ці передумови задекларовано в ч. 4 ст. 13 Основного Закону України. Такий ключовий обов'язок як комплексний (юридичний, економічний, екологічний, соціальний та ін.) пріоритет діяльності держави має стати центральною формулою й водночас інструментом у досягненні мети та завдань справжнього реформування зе-

Рис. 2. Багатофункціональна роль людини-громадянина України як повноправного члена громадянського суспільства у процесі природокористування

мельних відносин і природокористування в Україні. Нічого не потрібно вигадувати.

Цей алгоритм відображає давно відому ансамблеву взаємодію складових множини, в нашому випадку, — прав і можливостей громадянина-господаря та суспільства. Ця взаємодія породжує емерджентні властивості вказаної системи та призводить до отримання цілеспільного ефекту, автором якого є професор — Морозов О. Ф., що сформульовані нами в когнітивній земельній науці, в тому числі агроекологічній, та в механізмах їх практичного втілення — в конкретних умовах української дійсності. Визначене становить основу нашого науково-практичного обґрунтування інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми, що є аксіомою, — через «когнітивну земельну економіку» [10].

Надважливо, щоб такі закони узгоджено регулювали не лише механізми та умови (регламенти) набуття всіма суб'єктами (громадянами України) відповідних «прав власності і господарювання», а й безпрецедентну відповідальність разом із позбавленням тих, хто порушив суспільні вимоги користування природними об'єктами, права власності на земельні ділянки (межі), зокрема на землях сільськогосподарського призначення, як вимагає ч. 5 ст. 41 КУ, «з мотивів суспільної необхідності».

Тому нова парадигма звершення земельної реформи в Україні нами вибудована на правдивих знаннях і механізмах повноцінної й комплексної інституалізації чинних норм Конституції України, реалізація яких вигідна не лише всім законослухняним громадянам, але й громадянському суспільству загалом.

Прогнозовано, що внаслідок інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми, також відбудеться виявлення в агроекосистемах України основних бажаних агроекологічних ефектів, зокрема:

- здійснення раціонального використання й охорони усіх природних ресурсів та довкілля, у т. ч. ґрунтів, вод, лісів, атмосферного повітря...;

- унеможливлення деградації природних ландшафтів;
- зменшення (повна заборона) застосування і впливів хімічних та інших чинників, запобігання захворюваності;
- одержання максимального врожаю при найменшому впливі на довкілля;
- забезпечення населення екологічно чистими харчовими продуктами при переході до цивілізованих ринкових відносин;
- створення та функціонування комфортного простору життєдіяльності в агро-екосистемах.

ВИСНОВКИ

Усі природні об'єкти (ресурси), які задекларовані абсолютною власністю Українського народу (всіх громадян) — основним національним багатством та головним непозиченим капіталом нації, в т. ч. ґрунти та інші животворні природні ресурси агросфери України, потребують професійного опису, характеристик і класифікації (загальнонаціонального обліку). Для цього мають присвоюватися відповідні кадастрові номери кожному такому природному об'єкту, що уособлюють відповідне геопросторове місце знаходження їх на Землі (ГЕО) — в межах державного кордону України, включаючи прибережну смугу континентального шельфу виключної (морської) економічної зони. Всі природні об'єкти мають бути обліковані і взяті на повноцінний баланс власника (всіх громадян України), в тому числі ґрунти та інші ресурси агросфери.

Через безпідставне неприйняття впродовж чверть століття конституційно декларованого спеціального Закону України «Про право користування природними об'єктами права власності Українського народу», в якому чільне місце мають посідати норми як агроекологічні вимоги, — порушуються права власника (всіх громадян України) і відбувається самочинне та безкарне використання головного капіталу нації. Як наслідок, не нормуються права, обов'язки і міра відповідальності користувачів природних об'єктів, а також повноцінні вимоги щодо їхнього раціонального використання й охорони на платній основі

за встановленими регламентами. Особливо це стосується родючих ґрунтів та інших природних ресурсів агросфери.

Найістотнішим корупційним порушенням, яке безкарно унеможливило державне регулювання земельних відносин і природокористування на землях сільськогосподарського призначення вважається відсутність в Україні до цього часу функціонуючого Державного кадастру ґрунтів в агроландшафтах України (Державний кадастр агросфери України), моніторингу і контролю.

Центральною дійовою особою як незмінною ланкою конституційно вмотивованих вимог із позицій загальнонаціональних інтересів і кожного громадянина зокрема, визнається «громадянин — господар», який може законно набувати і реалізувати право власності на конкретні межі (земельну ділянку) як на об'єкти цивільних прав для здійснення раціональної господарської

діяльності (природокористування), особливо в агросфері, функціонування якої ґрунтується на агроекологічних законах. На цій основі конституційно покликано державу (органи державної влади) забезпечувати захист права суб'єктів власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки, як справедливу першооснову інституціонального забезпечення звершення земельної реформи в Україні, особливо на сучасному етапі. Без розв'язання цього алгоритму і тандему «громадянин—власник—господар» неможливо досягти агроекологічного ефекту.

Доведеним фактом є й те, що сформульовані нами засади когнітивної земельної науки, в тому числі агроекологічної, що проявляється в інституціональному просторі звершення земельної реформи в Україні як Нової парадигми та в механізмах її практичного втілення в конкретних умовах української дійсності — є аксіомою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глобальні зміни клімату й економічна родючість ґрунту. Адаптація агротехнологій до змін клімату: ґрунтово-агрохімічні аспекти: моногр.; за ред. С.А. Балока, В.В. Медведєва, Б.С. Носка. Харків: Стильна типографія, 2018. 326 с.
2. Балока С.А., Медведєв В.В., Воротинцева Л.І., Шимель В.В. Сучасні проблеми деградації ґрунтів та заходи щодо досягнення нейтрального її рівня. *Вісник аграрної науки*. 2017. № 8. С. 5–11.
3. Ковалів О.І. Головна неврегульована в Україні передумова погіршення якісного стану природних об'єктів. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 4. С. 5–16.
4. Ковалів О.І. Основні причинно-наслідкові аспекти погіршення якісного стану природних об'єктів в агросфері України. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 2. С. 26–37.
5. Конституція України від 28 червня 1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
6. Ковалів О.І. Основні засади вартісного оцінювання землі та її природних ресурсів — основного національного багатства України. *Ефективна економіка*. 2016. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4904>.
7. Ковалів О.І. Звершення земельної реформи в Україні: нова парадигма: моногр. Київ: ДІА, 2016. 416 с.
8. Російський «слід» в реформі ринку землі. *Газета День*. 7–8 трав. 2021. № 81–82. С. 11.
9. Ковалів О.І. Принципи інституалізації конституційних норм стосовно землі та її природних ресурсів. *Збалансоване природокористування*. 2015. № 3. С. 67–74.
10. Ковалів О.І. Нова парадигма звершення земельної реформи в Україні — через «когнітивну земельну економіку». *Український журнал «Економіст»*. 2021. № 5. С. 10–23.

REFERENCES

1. Balyuk, S., Medvedev, V. and Noska, B. (Eds.). (2018). *Hlobalni zminy klimatu y ekonomichna rodyuchist ґruntu. Adaptatsiya ahrotekhnolohiy do zmin klimatu: ґruntovo-ahrokhimichni aspekty: monohrafiya [Global climate change and economic soil fertility. Adaptation of agrotechnologies to climate change: soil and agrochemical aspects: monograph]*. Kharkiv: Stylish Printing House, pp. 306–326 [in Ukrainian].
2. Balyuk, S., Medvedev, V., Vorotintseva, L. and Shimmel, V. (2017). Suchasni problemy dehradatsiyi ґruntiv ta zakhody shchodo dosyahnennya neytral'noho yiyi rivnya [Modern problems of soil degradation and measures to achieve its neutral level]. *Visnyk ahraryoi nauky — Bulletin of Agrarian Science*, 8, 5–11 [in Ukrainian].
3. Kovaliv, O. (2020). Holovna nevrehulovana v Ukraini peredumova pohirshennya yakisnoho

- stanu pryrodnykh obyektiv [The main unregulated in Ukraine prerequisite for the deterioration of the quality of natural objects]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya – Balanced nature management*, 4, 5–16 [in Ukrainian].
4. Kovaliv, O. (2020). Osnovni prychnynno-naslidkovi aspekty pohirshennya yakisnoho stanu pryrodnykh obyektiv v ahrosferi Ukrainy [The main causal aspects of the deterioration of the quality of natural objects in the agrosphere of Ukraine]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya – Balanced nature management*, 2, 26–37 [in Ukrainian].
  5. Konstytutsiya Ukrainy vid 28.06.1996 [Constitution of Ukraine of June 28th, 1996] (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].
  6. Kovaliv, O. (2016). Osnovni zasady vartisnoho otsinyuvannya zemli ta yivi pryrodnykh resursiv – osnovnoho natsionalnoho bahatstva Ukrainy [Basic principles of land valuation of land and its natural resources – the main national wealth of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4904> [in Ukrainian].
  7. Kovaliv, O. (2016). *Zvershennia zemelnoi reformy v Ukrainy: nova paradigma: monografia [Completion of land reform in Ukraine: a new paradigm: monograph]*. Kyiv, DIA [in Ukrainian].
  8. Kovaliv, O. (2021). Rosiyskyy «slid» v reformi rynku zemli [Russian «trace» in the reform of the land market]. *Hazeta Den' – Newspaper Day*, 7–8 herbs, 81–82, 11 [in Ukrainian].
  9. Kovaliv, O. (2015). Pryntsyipy instytualizatsiyi konstytutsiynykh norm stosovno zemli ta yivi pryrodnykh resursiv [Principles of institutionalization of constitutional norms concerning land and its natural resources]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannya – Balanced nature management*, 3, 67–74 [in Ukrainian].
  10. Kovaliv, O. (2021). Nova paradyhma zvershennya zemel'noyi reformy v Ukraini – cherez «kohnityvnu zemel'nu ekonomiku» [A new paradigm of land reform in Ukraine – through the «cognitive land economy»]. *Ukrayins'kyj zhurnal «Economist» – Ukrainian Journal «Economist»*, 5, 10–23 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції журналу 21.02.2021